

Riktlinjer för handläggning av ärenden rörande misstanke om brott mot arbetsmiljölagstiftningen m.m.

Dessa riktlinjer har tagits fram av representanter i samverkansgruppen för Arbetsmiljöverket, Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen. Syftet med riktlinjerna är att skapa förutsättningar för respektive myndighet att hitta effektiva och fungerande rutiner i vår samverkan vid handläggning av ärenden där misstanke om brott mot arbetsmiljölagstiftningen föreligger. Vi hoppas att dessa riktlinjer ska vara ett stöd och en vägledning i vårt gemensamma arbete.

Samverkan på central nivå

Myndigheterna har gemensamt inrättat en central samverkansgrupp. Den centrala samverkansgruppens huvudsyfte är att verka för en effektivare hantering av ärenden rörande misstanke om brott mot arbetsmiljölagstiftningen. Den centrala samverkansgruppen ska bestå av deltagare från Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Arbetsmiljöverket samt lokala representanter från polisen.

En samverkan på central nivå inbegriper återkommande möten/erfarenhetsutbyten mellan myndigheterna. Samverkansmötena ska främst:

- Lyfta fram gemensamma övergripande frågor som bland annat kan röra ändrad lagstiftning och metodfrågor.
- Informera om myndigheternas kommande verksamhetsplaner.
- Göra återkopplingar i samband med anmälningar/förundersökning/åtal.
- Verka för gemensamma utbildningsinsatser.
- Sammanställa årlig rapport om samverkan mellan myndigheterna.

Samverkan på regional nivå

Det är en fördel om Arbetsmiljöverket, polismyndigheterna och Åklagarmyndigheten på regional nivå eftersträvar att skapa goda rutiner för samverkan. Hur ett samarbete organiseras beror givetvis på de förutsättningar som finns i respektive region. Frågor som det kan finnas anledning att närmare ta upp vid de återkommande regionala samverkansmötena är:

- Praktiska frågor och ärendehantering.
- Vilka rutiner som ska gälla i samband med begäran om åtalsprövning vid misstanke om arbetsmiljöbrott/brott mot AML.
- Om särskilda handläggare ska utses vid de olika myndigheterna för handläggning av ärenden inom arbetsmiljöområdet.
- Information och diskussion om nya föreskrifter, aktuella ämnesområden och frågeställningar, kommande rättegångar och domar.
- Utbildning.

Samverkan avseende konkreta ärenden¹

Det är viktigt att Arbetsmiljöverket, polismyndigheterna eller Åklagarmyndigheten som först får del av en arbetsplatsolycka förvissar sig om att de andra berörda myndigheterna skyndsamt får information².

Samverkan mellan myndigheterna i konkreta ärenden kan ske genom:

- Gemensamt besök på olycksplatsen.
- Genomgång av ärendet mellan arbetsmiljöinspektör, distriktjurist, polisutredare och åklagare.
- Att ta del av respektive myndighets material.
- Att använda arbetsmiljöinspektör/jurist som "bollplank".
- Uppföljning och återkoppling från åklagare till arbetsmiljöinspektörer och polis efter det att ärendet har behandlats i domstol alternativt lagts ned.

Allmänt om samverkan

För att effektivisera handläggningen av arbetsmiljöbrott ska tillsynsdirektören för respektive distrikt på Arbetsmiljöverket förvissa sig om att samverkan sker med polismyndigheterna och Åklagarmyndigheten och vid behov ta initiativ till en sådan samverkan.

De arbetsmiljöinspektörer som utsetts att handlägga denna typ av ärenden ska ges tid och möjlighet att träffa berörda handläggare på de andra myndigheterna. För att vidmakthålla och utveckla samverkan är det angeläget att regelbundna möten sker minst två gånger per år. Vid dessa möten bör jurist från Arbetsmiljöverket delta.

Brott mot arbetsmiljölagstiftningen

Brott mot arbetsmiljölagstiftningen kan leda till straffrättsligt ansvar för fysiska personer och företagsbot för såväl fysiska som juridiska personer.

Arbetsmiljöbrott

När någon har åsidosatt sina skyldigheter enligt 3 kap. arbetsmiljölagen (AML) och det har lett till ett dödfall, kroppsskada, sjukdom eller framkallande av fara för annan, kan personen fällas till ansvar för arbetsmiljöbrott enligt 3 kap. 10 § brottsbalken. För brottet krävs att man uppsåtligen eller av oaktsamhet har brutit mot arbetsmiljölagstiftningen. Det ska också finnas ett orsakssamband mellan åsidosättandet av kraven i arbetsmiljölagstiftningen och den straffbara effekten av åsidosättandet (kroppsskadan, sjukdomen etc.).

Brott mot arbetsmiljölagen

Den person som uppsåtligen eller av oaktsamhet har brutit mot en straffsanktionerad regel i arbetsmiljölagstiftningen, kan enligt 8 kap. 1 och 2 §§ arbetsmiljölagen ådömas

¹ Exempel på samverkan vid arbetsmiljöbrott se bilaga 1.

² Rutiner för Arbetsmiljöverkets handläggning av arbetsplatsolyckor se bilaga 2.

fängelse eller böter. I dessa fall krävs det inte, såsom vid arbetsmiljöbrottet, att någon skadlig effekt eller konkret fara har uppkommit.

Lagföring

Brott mot arbetsmiljölagstiftningen lagförs genom att åtal väcks vid tingsrätt. Lagföring kan också ske genom att den ansvarige godkänner ett så kallat strafföreläggande. Ett strafföreläggande består av en gärningsbeskrivning av brottet och den påföljd som åklagaren beslutat bestående av böter eller villkorlig dom.

Företagsbot

Har brottet skett i näringsverksamhet kan näringsidkaren åläggas företagsbot jämlikt 36 kap. 7 § brottsbalken. Åklagaren måste kunna bevisa att näringsidkaren inte gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga det aktuella brottet. Alternativt kan näringsidkaren åläggas företagsbot om brottet har begåtts av en person i ledande ställning eller av en person som har haft särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten.

Företagsboten ska bestämmas från 5 000 kr till 10 miljoner kr och kan åläggas såväl fysiska som juridiska personer. Om en företagsbot utfärdas av åklagaren (och inte som en följd av en rättegång och dom) kan strafföreläggande maximalt uppgå till 500 000 kr. Åklagarmyndighetens Riksenhet för miljö- och arbetsmiljömål (REMA) har utfärdat riktlinjer för bestämmande av företagsbotens belopp.

Förundersökning³

Förundersökning ska inledas när det finns anledning anta att ett brott har förövats. Polismyndigheten eller åklagaren inleder förundersökningen. Har förundersökningen inletts av polismyndigheten och ärendet inte är av enkel beskaffenhet ska ledningen av förundersökningen övertas av åklagaren så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet.

I ett fördelningscirkulär mellan Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten har det avtalats vilken av myndigheterna som ska leda utredningar av olika typer av brott. Med stöd av den överenskommelsen har det utvecklats lokala rutiner att polismyndigheten inleder förundersökning avseende brott mot arbetsmiljön.

Vid allvarliga arbetsplatsolyckor går åklagaren omedelbart in som förundersökningsledare. Beträffande övriga brott anses de inledande utredningsåtgärderna vara av enkel beskaffenhet, varför de sker under polisens ledning. Efter yttrande från Arbetsmiljöverket kan polismyndigheten besluta att föra över ärendet på Åklagarmyndigheten eller lägga ned förundersökningen. Om det står klart att en förundersökning ska fortsätta, efter att de inledande utredningsåtgärderna är vidtagna, ska den om så inte redan skett föras över till åklagare.

³ Exempel på åtgärdskalender för polispatrull se bilaga 3.

Kompetensfrågor

Det finns ett behov av insyn i varandras arbetssätt genom att t.ex. under några dagar följa varandras arbete på plats. Det finns också ett värde i att gå på rättegångar i arbetsmiljömål.

Arbetsmiljöverket kan bidra till kompetenshöjning genom att erbjuda lokala utbildningar riktade till poliser som tjänstgör i yttre tjänst, vakthavande befäl/stationsbefäl, förundersökningsledare, utredare och kriminaltekniker. Genom att höja kunskapen om arbetsmiljöbrott och förstärka samverkan mellan de olika myndigheterna förbättras kvalitén på arbetet. Arbetsmiljöverket har också experter som kan bidra med sin sakkunskap i samband med de kurser som anordnas.

Arbetsmiljöverket kan bidra med resurser till den befintliga arbetsmiljöbrottsutbildningen på Polishögskolan som riktar sig till Arbetsmiljöverket, polis och åklagare. Det är lämpligt att denna kan hållas kontinuerligt för att täcka det framtida utbildningsbehovet.

Gemensamma arbetsmiljöbrottskonferenser bör hållas som ett kontinuerligt återkommande arrangemang. Mål och syfte med konferenserna är bland annat att stärka samverkan och höja kompetensen.

Checklista vid begäran om åtalsprövning och anmälan av misstanke om brott enligt AML

Beakta vad som står i Regler för inspektion (RFI) om handläggning av olyckor, skadlig inverkan och allvarliga tillbud.

Checklistan bör användas som stöd i samband med att Arbetsmiljöverket begär att ärendet prövas hos Åklagarmyndigheten. Det är viktigt att begäran om åtalsprövning är så utförligt motiverad som möjligt och innehåller en kort beskrivning med följande faktauppgifter.

1. Namn på den fysiska eller juridiska skyddsansvarige personen enligt 3 kap. AML
2. En juridisk analys av händelseförloppet med relevanta lagrum och föreskrifter
3. Om Arbetsmiljöverket eventuellt meddelat föreläggande eller förbud
4. Inspektionsmeddelanden som tidigare lämnats i aktuell fråga
5. Arbetsmiljöverkets arbetsskadeutredning
6. Fotografier eller annan bevisning.

Sekretess

Arbetsmiljöverket har att ta hänsyn till sekretess främst jämlikt 28 kap. 14-16 §§ offentlighets- och sekretesslagen (OSL). Sekretess gäller enligt förstnämnd paragraf för uppgift om enskilds hälsotillstånd och andra personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde lider men om uppgiften röjs. Sekretess gäller också för arbetstagares anmälan i ärende om arbetarskydd. Enligt 28 kap. 15 § OSL gäller

sekretess för uppgift om enskilda affärs- och driftsförhållanden, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs.

I 10 kap. 24 § OSL finns viktiga sekretessbrytande regler. Arbetsmiljöverket kan med stöd av paragrafen lämna sekretessbelagd uppgift till polismyndigheterna och Åklagarmyndigheten om uppgiften behövs för förundersökning eller rättegång. Det krävs att fängelse är föreskrivet för brottet och att det kan antas föranleda annan påföljd än böter.

Arbetsmiljöverket kan också, med stöd av generalklausulen 10 kap. 27 § OSL, lämna sekretessbelagd uppgift till annan myndighet, såsom polismyndigheterna eller Åklagarmyndigheten, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas, har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.

Den information som Arbetsmiljöverket samlar på sig och som kan utgöra underlag i en brottsutredning skyddas jämligt 18 kap. 1 och 3 §§ OSL. Det gäller främst Arbetsmiljöverkets utredning och utlåtanden av olika slag, som kan komma att ligga till grund för en åtalsanmälan eller en begäran om åtalsprövning. Polismyndigheterna eller Åklagarmyndigheten behöver inte vara underrättad om att uppgiften finns. Sekretess gäller uppgifter som hänför sig till tiden såväl före som efter det att en förundersökning har inletts. Bestämmelsen kan däremot inte åberopas av Arbetsmiljöverket innan myndigheten har anledning att misstänka att brottslig verksamhet finns. Sekretess enligt 18 kap. 1 § OSL gäller så länge skaderekvisitet är uppfyllt, dvs. om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder hos polismyndigheterna eller Åklagarmyndigheten motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs. Rättspraxis verkar ge stöd för att uppgifter i en nedlagd eller avslutad förundersökning kan hemlighållas med stöd av denna paragraf.⁴

Hos Arbetsmiljöverket är arbetsgivaren part och han har enligt förvaltningslagen rätt att ta del av sekretessbelagd uppgift om det inte är av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs (10 kap. 3 § OSL). Uppgifter som är sekretessbelagda enligt 18 kap. 1 § OSL kan i vissa skeden av utredningen vara sådana att de skyddas även i förhållande till part.

Vid en sekretessprövning hos Arbetsmiljöverket kan i förekommande fall handläggaren samråda med företrädare för polismyndigheterna eller Åklagarmyndigheten.

⁴ Se kommentaren till Offentlighets och sekretesslagen 18 kap 1 §, Lenberg m.fl.

Exempel på samverkan vid arbetsmiljöbrott

- Polispatrull avrapporterar, se bilaga 3 (Exempel på åtgärdskalender för polispatrull på plats).
- Samtliga handlingar kontrolleras och granskas av polisen.
- Relevanta utredningshandlingar mailas till arbetsmiljöverket@av.se med förfrågan om Arbetsmiljöverket avser vidta någon åtgärd i ärendet.
- Under tiden som polisen väntar på Arbetsmiljöverkets besked utför polisens förundersökningsledare vid behov kompletterande utredningsåtgärder.
- Inom tre veckor lämnar Arbetsmiljöverket besked med information om de kommer att fortsätta utreda olyckshändelsen eller avsluta ärendet.
- Polisen ska avvakta Arbetsmiljöverkets besked innan ärendet läggs ned. Beskedet från Arbetsmiljöverket ska alltid ses som en rekommendation. Det bör poängteras att ett beslut rörande en förundersökning alltid fattas självständigt av förundersökningsledaren. Det är viktigt att Arbetsmiljöverket anger skälen för sitt beslut för att förundersökningsledaren ska kunna fatta ett självständigt beslut.
- Om Arbetsmiljöverket lämnar besked om fortsatt utredning bör ärendet lottas på åklagare som blir förundersökningsledare. Vid allvarigare olyckor och dödolyckor sker omedelbar inlottning till åklagaren.
- Åklagarmyndigheten meddelar Arbetsmiljöverket sitt diarienummer.
- Vid behov sker samverkan mellan Arbetsmiljöverket och åklagare/polis.
- Arbetsmiljöverket skickar begäran om åtalsprövning till åklagaren eller lämnar besked om att utredningen avslutas. Åklagarmyndigheten underrättar Arbetsmiljöverket om åtal, strafföreläggande, nedläggningsbeslut och dom.

Rutiner för Arbetsmiljöverkets handläggning av arbetsplatsolyckor

Åtgärder vid arbetsplatsolycka i samverkan med polis och åklagare.

- I nära anslutning till en arbetsplatsolycka tar Arbetsmiljöverket ställning till om ett besök på olycksplatsen ska göras.
- Polis och åklagare bör kontaktas så snart som möjligt efter en arbetsplatsolycka för att få möjlighet att i nära anslutning till händelsen, eventuellt på plats, bilda sig en uppfattning om det inträffade. Detta för att kunna vidta rätt förstahandsåtgärder. Kontakt med åklagare behöver dock inte ske när det bedöms vara uppenbart obehövligt.
- Arbetsmiljöverket meddelar polisen om Arbetsmiljöverket ska utreda det inträffade eller inte. Det är bra om det även finns en redogörelse för motivet att Arbetsmiljöverket inte utreder.
- I samband med Arbetsmiljöverkets utredning tar Arbetsmiljöverket ställning till om en formell begäran om åtalsprövning till åklagare ska göras eller inte. Begäran om åtalsprövning ska vara skriftlig.
- Arbetsmiljöverket ska efter begäran om åtalsprövning bevaka vad som händer i dessa ärenden.

Exempel på åtgärdskalender för polispatrull på plats

På plats vid olyckshändelsen

- Betrakta olycksplatsen som en brottsplats.
- Spärra av området om så behövs.
- Dokumentera platsen (video, foto, skiss). Utgå från översiktsbilder och närma dig platsen för olyckan. Ta många detaljbilder. Tänk på att det är orsaken till olyckan som främst ska dokumenteras – inte enbart resultatet.
- Dokumentera maskin/arbetsutrustning (video, foto, skiss). Notera särskilt avsaknad av maskin- eller fallskydd samt brist på personlig skyddsutrustning.
- Fotografera särskilt skyltar på maskinen som visar tillverkare, CE-märkning, modellbeteckning och serienummer.
- Överväg beslag.
- Ta eventuellt kontakt med tekniska roteln.
- Hör vittnen och andra personer som kan antas bidra till utredningen (arbetskamrater, skyddsombud, arbetsledare med flera).
- Hör målsäganden om det är möjligt och lämpligt.
- Om förhör inte är lämpligt – anteckna personuppgifter inklusive telefonnummer på personer som kan antas ha uppgifter att lämna vid kommande utredning.
- Dokumentera skadans karaktär.
- Dokumentera om målsäganden är anställd, inhyrd, egenföretagare, elev. Ange namn på arbetsgivare, uthyrare, skola.
- En kontakt med Arbetsmiljöverket kan ge tips om åtgärd som kan behöva vidtas. Telefonnummer till Arbetsmiljöverket: 010-730 90 00.
- Dokumentera med blanketten Anteckningar Arbetsolycka. Denna kan även ses som en checklista!
- Anmälan ska upprättas med någon av följande koder:
0391 - vållande till annans död i samband med arbetsplatsolycka, kontakta åklagare
0393 - vållande till kroppsskada eller sjukdom i samband med arbetsolycka
0395 - framkallande av fara för annan, fara som framkallats för arbetstagare
0416 – brott mot arbetsmiljölagen
- Vid dödsfall och svårare personskada kontaktas åklagare direkt.